

MEGVÁLTÁS. PRO ÉS KONTRA

■ A Vatikáni Rádió beszámolója alapján 2013. május 22-én, szerdán a Szent Márta Házban bemutatott pápai szentmisén a Vatikáni Kormányzóság alkalmazottai vettek részt, koncelebrált Béchara Boutros Raï bíboros, a maroniták antióchiai pátriárkája. Ferenc pápa Márk evangéliumának egy ördögűzéssel kapcsolatos passzusához fűzte homíliáját. „Mester, láttunk valakit, aki ördögöt űzött a nevedben. Megtiltottuk neki, mert nem tartozik köztünk” – mondja János. Jézus így válaszol: „Ne tiltsátok meg neki! Aki a nevemben csodát tesz, nem fog egykönnyen szidalmazni. Aki nincs ellenünk, az velünk van.” (Mk 9,38-40) Ferenc pápa magyarázata szerint „a tanítványok kissé intoleránsak voltak” feltételezvé, hogy „aki nem rendelkezik az igazsággal, az nem tehet jót”. Ezzel szemben minden ember tehet jót, még azok is, akik nem katolikusok – hangsúlyozta a pápa. „De Atyám, ő nem katolikus! Ő nem tehet jót” – erre a feltételezett ellenvetésre válaszul Ferenc pápa kifejtette: „De igen. Az Úr mindannyiunkat megváltott vérével, nemcsak a katolikusokat. Mindenkit, az ateistákat is.”

A nem katolikusok, sőt az ateisták megváltásával vagy üdvözülésével kapcsolatos hír még aznap bejárta a nemzetközi sajtót. (Nem is csoda, hiszen a világ jelenlegi állapotában kb. hatmillárd emberről van szó, a múltba, kétszáz évezredre visszamenve pedig még többről.) A Huffington Post, az angol nyelvű világháló legolvasottabb hírportálja már kora délután fontos teológiai eseményként, mintegy az ember létállapotában végbe ment ontológiai mutációként számolt be a homíliáról, mely kommentárja szerint egyaránt megrázta a hívők és a nem hívők gondolkodását. Ami az utóbbi kategóriát illeti, az Amerikai Humanista Szövetség elnöke, Roy Speckhardt mérsékelt reakciója alapján: „A humanisták már régóta mondják, hogy isten nélkül is lehet az ember jó. Biztató ugyanezt a Katolikus Egyház vezetőjétől hallani.” A szkeptikusok, agnosztikusok, ateisták fontosabb online fórumain (Secular Coalition for America, Richard Dawkins Alapítvány, Sam Harris Project Reasonja stb.) a fel-

használók inkább lekezelőnek érezték a „még az ateista is tehet jót” típusú megfogalmazást, illetve rámutattak a véráldozat általi megváltás fogalmával kapcsolatos fenntartásaikra.

Az Új Ateizmus néven ismert, a 2000-es évek közepe táján kialakult mozgalom képviselőinek érvelése szerint a megváltás a kereszténység előtti bűnbakkeresés logikáját követi. Eszerint bűnök törtétek, így valakinek ezért feltétlenül bűnhődnie, szenvednie kell, a bűn megbosszulandó. A bűnös helyett azonban a megbosszulandó bűn árát másvalaki fizeti meg ártatlan áldozatként istennek, akinek mellesleg hatalmában állna a tartozást egyszerűen el is engedni. Adott esetben vállalhatom persze valaki tartozásának a kifizetését, sőt, ha még jobban ragaszkodom az illetőhöz, esetleg vállalhatom helyette a bűnhődést. Morálisan nem lehetséges azonban felmentenem az egyéni erkölcsi felelősség alól, méghozzá a jövőben elkövetendő összes bűnökért is. Az ártatlan ember kivégzése a bűnösökért nem igazolható, ugyanígy erkölcsileg visszatartó, primitív gondolkodást feltételez a véres emberáldozat, a saját gyermek (ön)engesztelő áldozatként történő kínzása és megölése a nemlétező legelső emberpár által elkövetett szimbolikus és igazolatlan módon örökletes bűnért (a keresztény teológia új ateista kritikája ennél összetettebb; a fentiekhez vö. Bart D. Ehrman: *God's Problem: How the Bible Fails to Answer Our Most Important Question – Why We Suffer*. Harper Collins Publishers, New York, 2008. 138–144; Christopher Hitchens: *God Is Not Great: How Religion Poisons Everything*. Hachette Book Group, New York, 2007. 211–212; Richard Dawkins: *The God Delusion*. Mariner Books, Boston – New York, 2008. 287).

Visszatérve az ügyhöz, a Vatikán szóvivője, Thomas Rosica másnap helyesbített, vagy legalábbis pontosította Ferenc pápa kijelentéseit a Zenit katolikus hírügynökség portálján közzétett magyarázatában. Eszerint a Katolikus Egyházzal tudomással bíró egyének, akik nem tagjai ezen egyháznak, nem is üdvözülhetnek: „Krisztus egységes Egyháza mint a világ-

ban megalapított és szervezett intézmény a Katolikus Egyházban áll (*substitit in*), amelyet Péter Utóda és a vele közösségben lévő püspökök kormányoznak. (...) Nem üdvözülhetnek azok, akik a Krisztus által alapított és az üdvözüléshez szükséges egyház ismeretében elutasítják, hogy belépjenek abba, vagy megmaradjanak benne.” Ugyanakkor azok, akiknek – önhibájukon kívül – nincs tudomásuk ezen egyházzól, de „a kegyelem által indíttatva cselekedni igyekeznek Isten akaratát, ahogyan az a lelkiismeret előírásai által ismert, elérhetik az örök üdvösséget.”

A május 23-án közzétett magyarázat kapcsán a világi sajtó egy jelentős része, illetve az egyház kritikusai meglehetősen iróniával a legalábbis teológiai kérdésekben *per definitionem* tévedhetetlen pápa kiigazításáról, helyesbítéséről beszéltek. Ferenc pápa szerint Krisztus „mindenkit megváltott, az ateistákat is”, míg Thomas Rosica szerint a Katolikus Egyházon kívüliek „nem üdvözülhetnek”, ugyanakkor „elérhetik az üdvösséget” (üdvözülhetnek). Úgy tűnik, a szubtilis teológiai megkülönböztetés forrása a *cannot be*

saved fordulat kétféle nyelvi értelmezése lehet: a mindennapi nyelvértés alapján „nem üdvözülhet”, amely azonban utalhat arra is, hogy a Katolikus Egyházat (el) nem ismerő személy nyilvánvalóan „nem is üdvözíthető” általa. Emellett a tisztázó szándékkal írt szöveg – az olvasó értelmezésétől függően – egy újabb fogalmi megkülönböztetést vagy nyílt logikai ellentmondást vezet be az üdvözülés (*being saved*) és az üdvösség elérése (*attain salvation*) között. Végül hasonlóan szubtilis megkülönböztetést tételez Rosica a megváltás és az üdvözülés között, amelyet a világ mindközönségesen úgy értett, hogy a nem katolikusok mostantól nem jutnak pokolra. (Vö. Richard Dawkins május 27-i Twitter-kommentjeit: „Az ateisták a mennybe mennek? Nem. Bocsánat, nagyvilág, a tévedhetetlen pápa tévedett”; illetve még aznap, később: „Ó, ne! Figyelmem kívül hagytam a finom »teológiai« nüanszokat. A megváltás nem ugyanaz, mint az üdvözülés. És a pápa csak akkor tévedhetetlen, amikor nem téved.”)

Rigán Lóránd

„ÖRTORNYOK SORA VIGYÁZTA A TÁJAT...”

■ A *Limes* folyóirat Komárom-Esztergom megyei tudományos szemle. Volt. Tatabányán jelent meg 1988 és 2012 között, legtöbb évfolyamában negyedévente. „Kezdetben főként helytörténeti értékeket, hagyományainkat felmutatva működött a lap, majd mind szélesebbre nyitva tájékozódásunkat, közép-európai kitekintésű történelmi folyóiratként határoztuk meg profilunkat” – így írnak a tartalmi vezérlőről a szerkesztők A *Limes negyedszázadához* íródott epilógusban (2012.4. sz. II. 97–98.). A huszönötödik évfolyam negyedik száma, az indulástól a kilencvenötödik szám, két kötetből tevődik össze. Ezzel a gazdag kiadvánnyal zárul a folyóirat működése. A megszűnés okát is az epilógusból tudjuk meg: az anyagi támogatás hiánya. Utólag szokott kiderülni, hogy marad-e új egy időszaki kiadvány –

vagy bármilyen intézmény – megszűnte után. A működésével egyidejű értékeléseket az emlékezet teljesíti ki, annak ellenére is, hogy az emlékezetnek köze sincs az igazságosság fogalmához.

A két kötetnek különböző tematikája. Az első a *Történetírás – kisebbségtörténet*, a második a *Történeti és művészeti emlékképek* címet viseli. Bár a tekintélyalapú értékelést nem kedvelem, a szám szerzőinek listáját – szakmán belül mindenképpen – bizalomgerjesztőnek kell neveznem. Az első kötetben Fedinec Csilla, Gyáni Gábor, Hermann Róbert, Hornyák Árpád, Katona Csaba, Pritz Pál, A. Sajtí Enikő, Szarka László és Szilágyi Imre tanulmányait olvashatjuk, a másodikban Ablonczy Balázs, Bertha Zoltán, Kántor Lajos, Kövesdi Mónika, Ortutay András, Seres Attila, Szász István Tas, Székely

András Bertalan, Wehner Tibor írásai jelentek meg. A két tematika eltérésein túl is különböző jellegűek az írások. Többségük kétségkívül értékes, de megjegyzéseket nem fűzök mindegyikhez, amihez pedig nem szólok hozzá, és a címe beszédes, annak említésnél több helyet és figyelmet nem szentelek. Több tanulmány szövege mellett megjelenik a szerző egy, vagy több kapcsolódó kötetének fedőlapja. Ezeket minden esetben feltüntettem lábjegyzetben.

Gyáni Gábor tanulmánya nyitja az első kötetet.¹ Címe: *A nemzeti történetírás választón. A transznacionális történelemről*. Olyan kérdést vet fel, amire fel kell kapnia a fejét mindenkinek, aki érintettnek érzi magát a történelemben és ezzel együtt a történettudomány, történetírás jövőjében – kivétel nélkül érvényes ez azokra, akik nem riasztó tömegű adatSOROK képét társítják a „történelem” szóhoz. Gyáni előbb röviden áttekinti a nemzeti történetírás korlátait, majd összefoglalja a „használatos múlt főbb kritériumai”-t. A hivatkozások jórészt a 20. század második felében (Eric Hobsbawm, Terence Ranger, Hayden White, Ernest Renan, Gottfried Schramm) illetve a 21. században (François Hartog, Jacques Revel, Margaret MacMillan, Alexei Miller, Maria Lipman, Gyáni Gábor) megjelent munkákra mutatnak, de érintetlenül jelenik meg a monumentális történetírás nietzschei fogalma. Ezen kritériumok megfogalmazásával lepleződtek le azok a történetírói elvek, amelyek öngazolásukat önmagukból merítették. A nemzeti történetírással szemben már létrejöttek a lépték-váltó irányzatok: „az internacionális, a globális, a transzferkutató, a transznacionális, vagy éppen az histoire croisée (összefonódó), valamint az entangled (egymással összekeveredő) jelzőkkel illetett történetírói programok”, amelyek a „reálisabb történeti szemléletmód” elérését célozzák. Gyáni a migrációról mint a nacionalista éthoszszal szemben álló jelenségről ír bővebben – ezt vizsgálva a hagyományos fel fogás valóban ítéletet mondana, vagy tragédiát írna történelem helyett. De valóban reális, vagy csak aktuális a nemzetállamokénál „partikulárisabb vagy éppen univerzálisabb tér- és időkeret”? A rovat címe találó: a *Történetírás választón* van. Ugyanebben a rovatban jelent meg Szilágyi Imre² *A szlovén történetírás 1990 után* című tanulmánya, amely egy nemzeti történetírás húszéves működését ismereti.

A *Kisebbségben* című rovat három olyan írást tartalmaz, amelyek a határon túli magyar kisebbségek történetéhez nyújtanak adalékokat. Szarka László tanulmánya *A Trianon utáni magyar nemzetépítés kisebbségi olvasatai Jócsik Lajos történeti esszéinek tükrében* címet viseli. Már csak azért is érdemes egy pillantást vetni Jócsik Lajosnak, a csehszlovákiai magyar kisebbség jelentős alakjának a nemzetfelfogására, mert ő a tárgyalt időszakban (1930–1944), fiatalon, hosszú utat járt be a baloldali Sarló mozgalomtól: annak felbomlásakor a radikálisabb irányvonalán haladt tovább, s végül a kisebbségi magyar kommunista politika kritikusa lett. Ha beszélhetünk – és szerintem kell is beszélünk – kisebbségi magyar eszmetörténetről, ez a tanulmány kiváló adalék a szélesebb rálátáshoz. A Sajti Enikő³ *Tapasztalatok a megszállott délvidéki területekről* főcím alatt rövid bevezetés után egy érdekes és tartalmas, 1919. szeptember 28-ra datált dokumentumot közöl, amelyre dr. Várady Imre – „a délvidéki magyarság legtekintélyesebb vezetője” – magánlevéltárában talált rá. Saját kutatása alapján dr. Steuer György államtitkárnak tulajdonítja az aláírás nélküli jelentést, amely a Délvidék szerb megszállásáról szól. Hornyák Árpád⁴ *Magyarok a második Jugoszláviában* című rövid, de lényegretörő tanulmányában a titói Jugoszlávia kormányzati politikájának a kisebbségekkel szembeni magatartását ismerteti: a politikai kereteket, valamint ezek hatását a magyar lakosságra.

A *Műhely* rovatban Hermann Róbert *A katonai Határőrvidek 1848–1849-ben* címmel közölt tanulmányt. Pritz Páltól⁵ pedig a Politikátörténeti Intézet konferenciáján, 2012. március 8-án elhangzott előadásának szövegét olvashatjuk *A népi írók külpolitikai nézeteiről*. Ugyane rovatban Katona Csaba egyesíti egy szereplő egyéni látószögét a hagyományos történeti megközelítéssel az 1918–1919-es Esztergomi események kapcsán (*Köztörténet – magántörténet*), Katona Sándor, az Esztergomi Nemzeti Tanács elnökének emlékiratait, illetve az ő fiának később kelt visszaemlékezéseit dolgozva fel.

A *Kitekintő* rovat az aktualitások irányába fordul: Fedinec Csilla⁶ a 2012-es ukrajnai parlamenti választásokról ír.

Az első kötetben megjelent írások, ha nem is függenek szorosan össze, a nemzeti történetírás, illetve kisebbségtörténet, mint közös keret, összefogja őket. Ez-

zel szemben a második kötet mintha szét-
esőbb lenne. Tematikája: *Történeti és mű-
vészeti emlékképek*. Valóban, az itt megje-
lent írások kissé olyanok, mint egy szemé-
lyes fényképgyűjtemény: vannak önálló
képek, és vannak valamelyest összefüggő
képsorok, de az egyes képek, illetve az
egyes képsorok csak a gyűjtőhöz kötőd-
nek valamilyen módon, egymáshoz nem,
vagy csak alig.

Az első rovat az 1935 és 1944 között,
Erdélyben megjelent *Hitel* folyóirat köré
szervezi a benne foglalt írásokat. *A Hitel és
szellemi köre* címet viseli, négy rövid ta-
nulmányt tartalmaz. Előbb Szász István
Tas áttekintést nyújt a folyóirat történetéről
(*A Hitel születése, céljai és sorsa*), majd a
laphoz kapcsolódó három személyiségről
olvashatunk: Székely András Bertalan
Venczel Józsefről, Kántor Lajos Szabédi
Lászlóról, Bertha Zoltán Tamási Áronról ír.

A *Dokumentumok* rovatban Seres Atti-
la forrásközlését olvashatjuk *Magyar „ré-
gészeti delegátus” Moszkvában a két világ-
háború között: levéltári források Fettich
Nándor 1935. évi szovjet kutatóútjának ta-
nulmányozásához 1935–1937* cím alatt.

A következő rovat hivatott megjelení-
teni a művészeti emlékképeket, így a szö-
vegről a képekre kerül át a hangsúly.
Komárom-Esztergom megye művészeti
életéhez kötődő emlékek, helyi művé-
szek egykori kiállításairól, illetve mai
emlékezetükről olvashatunk, betekintést
nyerhetünk az 1970-es és 1980-as évek-
ben Balatonvilágoson szervezett művész-
találkozók hangulatába, illetve Csoóri
Sándor esztergomi kötődéséről szerezh-
tünk tudomást.

A *Szemle* rovatban Ablonczy Balázs
ismertetőjét olvashatjuk Egry Gábornak *Az
erdélyiség „színeváltozása”* című könyvé-
ről, illetve Ortutay András ismertetőjét
Muskovics Andrea Anna *Présházak és
pincék Esztergomban* című könyvéről.

A második kötet – és ezzel huszonöt
év – a már említett epilógussal zárul.

A folyóirat internetes oldalán⁷ min-
denki számára elérhetőek a korábbi szá-
mok tartalomjegyzékei, illetve 2005-től
kezdődően és 2011-el bezárólag a teljes
évfolyamok teljes számai letölthetőek.

Izsák Anikó-Borbála

■ JEGYZETEK

1. Kapcsolódó munkája [K.m.]: *Az elveszített múlt*. Nyitott Könyvműhely, 2010.
2. K.m.: *Az önálló és demokratikus Szlovénia létrejötte* Teleki László Alapítvány, 1998.
3. K.m.: *Impériumváltások, revízió, kisebbség*. Napvilág, 2004.
4. K.m.: *Magyar–jugoszláv diplomáciai kapcsolatok*. Forum, 2004.
5. K.m.: *A mi 20. századunk*. Szerk.: Kovács Kiss Gyöngy–Romsics Ignác. Társ szerzők: Gyáni Gábor, Romsics Ignác, Szarka László, Tomka Béla. Komp-Press – Korunk, 2011; *Uő: Magyar diplomácia a két háború között*. Magyar Történelmi Társulat, 1995.
6. K.m. mint főszerkesztő, Vehes Mikolával közösen: *Kárpátalja 1919–2009*.
7. www.limesfolyoirat.hu

